

Рецензия

на дисертационен труд за присъждане на
образователната и научна степен „Доктор“

Професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма
„Теория на възпитанието и дидактика“- Теория на възпитанието

ВЪЗПИТАТЕЛНО-ТЕРАПЕВТИЧНИ АСПЕКТИ НА ФОТОГРАФИЯТА

Докторант Русана Георгиева Гаджанова, СУ „Св. Кл. Охридски“

Научен ръководител доц. д-р Владислав Господинов, СУ „Св. Кл.
Охридски“, Катедра „Теория на възпитанието“

Рецензент Проф. д-р Нели Бояджиева, СУ „Св. Кл. Охридски“

Преценка за процедурата

Русана Гаджанова е докторант редовна форма на обучение във Факултета по педагогика на СУ „Св. Кл. Охридски“- Катедра „Теория на възпитанието“. Представеният труд с автореферат и документи отговарят на критериите и изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за приложението му. Трудът е обсъден на заседание в катедра „Теория на възпитанието“ на 14 януари 2025 г. Единодушно е решението, че отговаря на критериите за научно изследване от дисертационен тип в професионално направление и на формалните структурни и съдържателни изисквания. Направени са критични бележки и препоръки за подобряване, с които докторантът се е съобразил в необходимата степен като е прецизирал текста преди окончателното предаване за преценка от научното жури.

Формални и съдържателни параметри на дисертацията

Дисертационният труд отговаря на изискванията по отношение на оформление, структура и съдържание. Обемът на дисертационния труд надхвърля изискванията за тази научна и образователна степен. Той обхваща 297 страници разпределени в увод, три глави, изводи, заключение, библиография и приложения.

Съотношението на теоретични към емпирични части е 1:1. Теоретичните части следват дедуктивен принцип като излагат виждания за фотографията като изкуство и връзката ѝ с педагогиката, психологията и консултативната практика.

Библиографията съдържа 200 източника, от които 161 на кирилица , 23 на латиница и 16 интернет-ресурси. В приложенията са представени инструменти от емпиричната работа – въпросник за фокус-група с учители и на анкетна карта с ученици.

Преценка на научния проблем

Темата е посветена на научен проблем, който не е нов за педагогиката и психологията, но не е бил предмет на самостоятелно проучване в дисертационни трудове по педагогика у нас. Изкуството и жанровете му са били във фокуса на теорията и историята на изкуството и културата, философията, социологията, психологията и в педагогически научни трудове в т.ч. и в дисертации. Възпитателно-терапевтични аспекти на различни видове изкуство и художествените дейности при деца и подрастващи са били предмет на проучване в дисертационни трудове. Фотографията не е била предмет на самостоятелно проучване в дисертационни изследвания по педагогика - теория на възпитанието. Фокусираното върху фотографското изкуство изследване обогатява и потвърждава вече направените изводи и констатации в арт-педагогиката, а приносите са очаквани по отношение на приложните аспекти при възпитанието – по-специално възпитателно-терапевтичните аспекти.

Във формулировка на темата не е откровена целевата група, към която е насочено проучването, но в постановката се изяснява, че това са юноши и младежи в индивидуална и групова форма на работа. В това отношение докторантът следва и продължава изследванията и интересите на научния ръководител, с което трасира школа в теорията и методиката на възпитанието – по-специално изкуството на фотографията в юношеския период на развитие и възпитанието, както и в младежката възраст.

Оценка на постановката и дизайна на изследването

Постановката на проучването дава много добра и убедителна ориентация за изходната позиция и тезите, които конкретизират посоката на търсене и очакванията за научни приноси. Обект на изследване е фотографията, а предмет са възпитателно-терапевтичните аспекти на приложението ѝ в конкретни педагогически форми при работа с юноши и младежи. Целите за изследване в дисертационния труд са свързани с търсене на възможности за постигането на „желан ефект по отношение възпитанието, развитието, функционирането и социализацията (като общо понятие) на младата личност чрез езика на фотографията“.

За постигането на тези цели се използват фото-задачи в конкретна форма на дейността - ателие за групова работа и в индивидуална консултативна работа с млади хора, преживяващи тъга, самота и др. Така се очертава конкретната група и контингент на проучване и се уточнява, че „желаният ефект“ се търси при млади хора, които преживяват тъга, самота и др. Това дава по-ясни и конкретни очаквания за приноси в опитната работа и търсените възпитателно-терапевтични аспекти на фотографията..

Конкретните задачи на изследването са релевантни на целите и отговарят на изискванията към този тип научни трудове в теоретичен и приложен план и като цяло са изпълнени успешно. На основата на проучване на източници се конструира практико-приложен модел, разработва се подходяща методика на приложение на модела в работата с юноши и младежи в индивидуална и групова форма. В практическите дейности е реализирана апробация на модела, чрез който се доказват ефекти и възможности за индивидуална и групова работата с младежи.

Докторантът се ангажира с разработване на дизайн програма за работа с фото-задачи, който според декларацията, е пластичен и отразява стремеж на автора той да е приложим в различни практически полета и контексти, за работа по разнообразни теми и да е подходящ инструмент за постигането различни педагогически и терапевтични цели (в планирането на очакван и търсен резултати на възпитателното взаимодействие, подобряване на личностното функциониране и др.).

Изследователският дизайн е разнообразен и подходящ за реализиране на целите и задачите на проучване с качествени и количествени методи. Подборът им е съобразен с прилагане на модел за работа с фотография. Той включва изследване на случаи, анкетиране, фокус-групи с учители, наблюдение, опитен модел за работа с ученици, анализ на продукти от дейността и обратна връзка от приложението му. Използваните методи са обвързани в рамките на опитна дейност по приложение на модел за работа с конкретна възрастова група.

Методиката на изследване позволява да се извлече субективна информация от споделените мнения и от резултатите от дейността. Изборът на качествени методи за анализ отразява разбирането за обхвата на възпитателното въздействие в неговото социално-личностно измерение.

Преценка на приносите

Дисертационният труд обогатява изследванията в областта на арт-педагогиката и по-конкретно възпитателно-терапевтичните възможности

на фотографията в индивидуални и в групови форми на работа с подрастващи, които се намират в етап на интензивно личностно развитие. Систематизирани са изследвания за фотографията в нейните възпитателно-терапевтични аспекти, които могат да помагат да послужат при подготовката на педагози и помагачи специалисти. На тази основа се предлага частично апробиран структуриран модел за работа чрез фотография за себепознание, развиване на умения за справяне и личностно развитие в процеса на възпитание и самовъзпитание. Предложената програма може да обогати методиката на възпитателна терапевтична работа в педагогическата и социалната сфери с нов инструмент.

Критичните бележки, въпроси и препоръки

Теоретичните части биха спечелили от обзор с по-широка и задълбочена критична оценка на аналогични проучвания по проблема в арт-педагогиката и в методика на възпитание, а не толкова в терапията. Освен публикациите на научния ръководител не са използвани и открити ярко и анализирани по-задълбочено други конкретни научни изследвания от опитен характер по проблема. У нас има такива, в това число и дисертационни, които открояват резултати от опитна работа за възпитателно-терапевтични аспекти на изкуството при подрастващи. Те могат да служат като база за извеждане на специфични особености и възможности на фотографията като жанр на изкуството при възпитанието.

Може да се пожелае повече конкретика в изводите от опитната работа. Добре би било да се подчертае в какво отношение резултатите от емпирично проучване обогатяват, потвърждават или коригират полето на експерименталните изследвания в арт-педагогиката, специфично отнесени към фотографията. Във връзка с това е и въпросът дали има такива специфики и ако се открояват такива, към коя сфера или направление във възпитателната работа могат да се отнесат на базата на проучванията и опитната работа. В какво по същество се състоят доказаните възпитателно-терапевтични аспекти на фотографията при юношите и младежите?

Изводите от опитните проучвания се отнасят и интерпретират по отношение на конкретната социално-възрастова група, условия и продължителност на апробиране, както и чрез експертна независима оценка или в съпоставка с други аналогични проучвания. Във връзка с това е и въпросът ми на основата на какви аргументи или доказателства докторантът смята, че е разработил дизайн програмата за работа с фото-задачи, който е пластичен и приложим в различни практически полета и контексти. Има ли направени други изследвания, които доказват това?

Добре е да се открие и разгърне виждането на докторанта по дискуссионни въпроси, които произтичат от направените проучвания и перспективи за допълване и обогатяване на изследването. Така ще се очертае научната рефлексия за обозначаване на границите на концепцията и неизследваните полета на приложената методика на проучване относно възможностите за доказателство на тезата.

Във връзка с популяризиране на резултатите от проучването би било полезно за обогатяване на научните ресурси в областта на педагогиката на изкуството и методиката на възпитанието да се публикуват резултатите от научното изследване в цялостен вид или като отделна методика за работа.

Преценка на автореферата

Авторефератът съдържа 53 страници и представя коректно съдържането и отделните части на дисертационния труд, обобщение на изводите, приноси, публикации по темата, използвана литература.

Публикации по темата на дисертацията

Направени са три публикации по темата на дисертацията в материали от университетски научни форуми, които са рецензирани: Сборник със студентски разработки по арт-терапия, НБУ, 2017 г.; Юбилеен форум на СУ „Св. Кл. Охридски“, Тема : „Терапевтични аспекти на фотографията при преживяване на самота в юношеството и в младостта“, 2022 г.; Юбилейна научна конференция във ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“, Тема: „Възможности за фото-терапевтично въздействие в дистанционното консултиране“, 2023 г.

Заклучение

Въз основа на изпълнение на критериите и основни научни приноси в резултат на теоретичното проучване и опитната работа, предлагам напълно убедено на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ на Русана Георгиева Гаджанова в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, Научна специалност „Теория на възпитанието и дидактика“ - Теория на възпитанието.